

หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

Appropriate Assessment Criteria to the Prototype Area for Quality of Life According to the New Theory, Applied to the “Khok Nong Na Model”

อนิษฐา หาญภักดีนิยม¹ และ ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์^{2*}
(Anitta Hanphakdeeniyom¹ and Silawat chaiwong²)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล 2) เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล 3) ปัญหาอุปสรรคและหาข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต พื้นที่ทำการวิจัย จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ในการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” จำนวน 164 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับกรม/จังหวัด/อำเภอ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เจ้าของแปลงตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการฯ ประชาชนในพื้นที่ และนักวิชาการ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า (1) องค์ประกอบของโครงการต่อแนวทางการขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความสำคัญกับการเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ โดยภาพรวมแล้วประเด็นทั้ง 4 ด้าน ด้านสังคม ด้านความรู้ ด้านพื้นที่ ด้านกระบวนการ มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก 2) นำไปสู่การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่มีความสำคัญ คือ สถานที่ คน ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ การตลาด/ประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการ (3) สภาพปัญหาพบว่า เรื่องของการขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญในด้านออกแบบพื้นที่ ผลกระทบจากภัยธรรมชาติ รวมถึงระยะเวลาในการขับเคลื่อนโครงการฯ ที่น้อย ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาการขุดปรับรูปแบบแปลงที่ดินให้แล้วเสร็จ โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการกำกับ ติดตาม สนับสนุนข้อมูลระยะยาว ในการพัฒนาขยายผลกิจกรรมในพื้นที่ตามสภาพภูมิสังคมให้เกิดความสมบูรณ์และยั่งยืน

คำสำคัญ: หลักเกณฑ์ประเมิน โคก หนอง นา โมเดล ศูนย์เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล

¹ นักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการกรม กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 10210

² อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 52000

¹ Public Relations Officer, Office of the Secretary, Community Development Department, Ministry of Interior, 10210

² Lecturer of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. lampang buddhist college's., 52000

Corresponding author: intiyod@hotmail.co.th

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the factors of the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model”, and 2) to provide assessment criteria to the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model” and 3) study guidelines, problems and obstacles in the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model” This study used mix-method research. For the quantitative research, the sample group included 164 people. Data were collected by questionnaire and analyzed with descriptive statistics. For the qualitative research, 15 key informants, including Executives at department/province/district level responsible government officers, landlords and people in the area. The instruments were in-depth interview. Data were analyzed by content analysis

The results revealed that the activities including 1) the factors of the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model” As for the overall criteria assessment results 4 consisting of social, knowledge, be it area and process it was at a high level (2) to provide assessment criteria to the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model” that is important consisting of 5 consisting 20 measure of Place, People, Product, Promotion and Management 3) guidelines, problems and obstacles in the prototype area for quality of life according to the New Theory, applied to the “Khok Nong Na Model to lack of knowledge don’t skilled personnel about area design. The impact of Natural Disasters including period of time inconsistent with the excavation period to complete. The suggestion is, there should be supervision, monitoring, and long-term Data support to develop and expand the activities in the area according to the social landscape for completeness and sustainability.

Keywords: assessment criteria, Khok Nong Na model, sub-district learning center

Article history:

Received 27 November 2022 Revised 7 February 2023

Accepted 9 February 2023 SIMILARITY INDEX = 5.74 %

1. บทนำ

จากปัญหาวิกฤตด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศถูกทำลายลงอย่างมาก จนขาดความสมดุล ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ อุทกภัย อากาศแปรปรวนอย่างกว้างขวาง เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ ตามมา ซึ่งเป็นปัญหาที่สะสมมาอย่างยาวนาน และมีที่ท่าว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้นในทุก ปี อีกทั้ง จากวิกฤตการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เริ่มมาตั้งแต่เดือนธันวาคมปี 2562 ก่อให้เกิดความกังวลกับการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และผลกระทบจากเศรษฐกิจและสังคมที่ตามมา ประกอบกับมาตรการป้องกันการแพร่ระบาด โดยการปิดประเทศ (Lock Down) ส่งผลให้สถานประกอบการหลาย ๆ แห่งปิดตัวลง แรงงาน ลูกจ้าง ต่างตกงานกันเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงทางอาหารไปทั่วโลก กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ ให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทำให้กรมการพัฒนาชุมชน เห็นความสำคัญกับสภาพปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะปัญหาการว่างงานของภาคประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ ทำให้แรงงานจำนวนมากตกงาน ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต แรงงานจำนวนมาก เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานกลับคืนถิ่น และในการย้ายถิ่นฐานครั้งนี้ ก็ทำให้แรงงานจำนวนมากกลับสู่อาชีพ เกษตรกรในพื้นที่ของตนเองมากยิ่งขึ้น ทำให้ในปี 2563 กรมการพัฒนาชุมชน ได้มีนโยบายสำคัญคือ โครงการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางการดำเนินงาน 3 ระดับ ดังนี้ ระดับที่ 1 ระดับครัวเรือน เพื่อการพอกิน พอใช้ พออยู่ พอมี รวยระดับที่ 2 ระดับอาชีพ/กลุ่มอาชีพ ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ให้อยู่ดี มีสุข และระดับที่ 3 ระดับชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือพัฒนาชุมชนให้มีกิจกรรม สร้างหลักประกัน สวัสดิการ ความสัมพันธ์ในชุมชน สร้างคุณภาพชีวิตประชาชนหลากหลายและยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565).

การดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน ส่งเสริมการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่เกษตรกร แรงงาน รวมถึงบัณฑิตที่จบใหม่ ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในพื้นที่เป้าหมาย 73 จังหวัด 575 อำเภอ 3,246 ตำบล 25,179 ครัวเรือน ด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยมีการใช้หมู่บ้านเป็นฐานของการพัฒนา มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันให้ทุกครัวเรือน และพัฒนาคนให้มีความรู้ และสามารถปรับตัวดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข มีอาชีพ และมีรายได้ ในการประยุกต์ใช้กับแนวคิดการพัฒนาพื้นที่และการออกแบบเชิงภูมิสังคมไทย เพื่อการพึ่งตนเองและรองรับกับภัยพิบัติในรูปแบบ “โคก หนอง นาโมเดล” ด้วยการนำศาสตร์พระราชาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ด้านการฟื้นฟูดิน ด้านการบริหารจัดการน้ำ ด้านการใช้ประโยชน์ป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ทำงานตามหลักกิจกรรมธรรมชาติ (หลักการทำเกษตรแบบพึ่งพิงธรรมชาติ) เช่น การปรับปรุงดิน, ดูแลระบบน้ำ, การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ บำรุงรักษา ทำให้พืช สัตว์เจริญเติบโต โดยไม่ใช้สารเคมีทำการเกษตรแบบใช้เทคโนโลยีและภูมิปัญญาชาวบ้านในพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กรมการพัฒนาชุมชน, 2564)

จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีวิถีชีวิตของชนเผ่าที่หลากหลาย แต่ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากเป็นประจำทุกปี ท่วมพื้นที่อาศัย พื้นที่ทำการเกษตร หลายอำเภอ เกิดน้ำป่าไหลหลากน้ำท่วมฉับพลัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยมักเกิดจากปัจจัยด้านสภาพการใช้ดิน สภาพดินและหิน ความลาดชันของพื้นที่ ขนาด

พื้นที่ลุ่มน้ำ และปริมาณน้ำฝน (กรมทรัพยากรธรณี, 2562) การเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ จึงเป็นการช่วยให้ชุมชนสามารถเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำฝน เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างอาชีพ ภายใต้โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” รวมถึงจังหวัดกาญจนบุรีมีพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล หรือ CLM รวมทั้งสิ้น 27 แปลง ซึ่งมีขนาดพื้นที่ตั้งแต่ 10 - 15 ไร่ พัฒนาพื้นที่ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการพัฒนาพื้นที่ตามแบบ โคก หนอง นา โมเดล ระดับตำบล ให้บุคคลที่มีความสนใจได้เข้าเรียนรู้และศึกษารูปแบบเพื่อนำไปปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองต่อไป

จากการศึกษายังพบว่า การขับเคลื่อนงานให้มีประสิทธิภาพควรมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม ต่อการประเมินผลโครงการให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความก้าวหน้าของโครงการ เพราะการประเมินโครงการมิได้จำกัดอยู่แต่ในทางการศึกษาเท่านั้น แต่การประเมินโครงการมีเป้าประสงค์หลักคือต้องการข้อมูลที่บ่งชี้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ รวมถึงทำให้ทราบว่า การดำเนินการโครงการมีปัญหาที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขในเรื่องอะไรบ้าง การประเมินจึงเป็นเครื่องมือในการวัดความสำเร็จของโครงการได้เป็นอย่างดี หลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้ฯ จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ประชาชนในพื้นที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน มีศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิต มีศักยภาพ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนด้วยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีใหม่ โดยการนำรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model มาใช้วิเคราะห์องค์ประกอบการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล ศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต(Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล
2. เพื่อจัดทำหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล
3. ศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1) แนวคิดโคก หนอง นา โมเดล

ตามแนวคิดของ วิวัฒน์ ศัลยกำธร (2558) กล่าวว่า โคก หนอง นา โมเดล คือ การจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะสมกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ เป็นการทำให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเอง โดยมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้สำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยการนำศาสตร์พระราชานำร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นำมาสู่การออกแบบพื้นที่ 1 พื้นที่ จำนวนกี่ไร่ก็ได้ ให้สามารถเก็บน้ำ ฝนในพื้นที่นั้น ๆ ไว้ให้ได้ทั้ง 100% โดยต้องมีการคำนวณปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา น้ำสำหรับการบริโภค และปลูกข้าว ซึ่งเป็น หลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกจากนั้นยังนำศาสตร์พระราชาด้านการจัดการ ดิน น้ำ ป่า มาใช้เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศในภาพรวม ทั้งการกันฝายชะลอ

น้ำ ฝายชุ่มชื้น การบำบัดน้ำเสีย การปลูกแฝก และป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ได้แก่ การนำดินที่ขุดจากหนองมาทำ โคน การขุดหนองคดโค้ง เพื่อเพิ่มพื้นที่รอบหนอง และเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของปลา การขุดคลองไส้ไก่เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นในพื้นที่ การยกหัวคันนาสูงเพื่อกักเก็บน้ำฝน การทำนา น้ำลึก โดยใช้ระดับน้ำในท้องนาควบคุมวัชพืช และศัตรูพืช หลุมขนมครก เมื่อนำมาปฏิบัติ จะแตกต่างกัน พื้นที่ลุ่ม และพื้นที่สูง แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ ในพื้นที่ลุ่มใช้รูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่สูง ใช้การ “เปลี่ยนเขาหัวโล้น เป็นเขาหัวจุ” โดยมีหลักการในการจัดการพื้นที่ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565)

1. โคน หรือพื้นที่สูง โดยดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก “ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง”

2. หนอง หนองน้ำหรือแหล่งน้ำ โดยขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งหรือจำเป็น และเป็น ที่รับน้ำยามน้ำท่วม (หลุมขนมครก) ขุด “คลองไส้ไก่” หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

3. นา สามารถบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ โดยพื้นที่นาให้ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน เริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ยั่งยืน โดยยกคันนาให้มีความสูงและกว้าง เพื่อใช้เป็นที่รับน้ำยามน้ำท่วม และปลูกพืชอาหารตามคันนา

กรมการพัฒนาชุมชน (2565) การประเมินผลโครงการใช้รูปแบบที่เน้นการตัดสินใจคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) กำหนดขอบเขตการประเมินผล ออกเป็น 3 ส่วน คือ ปัจจัยเบื้องต้นหรือสิ่งนำ กระบวนการหรือการปฏิบัติและผลผลิต/ผลลัพธ์จังหวัดกาญจนบุรี ได้ดำเนินการจัดสถานะประเภทพื้นที่ โคน หนอง นา โมเดล ในความรับผิดชอบเพื่อแบ่งประเภทตามลักษณะของการศูนย์เรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่อย่างมีทิศทาง

2.2) แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่

ตามแนวคิด รัชชชอร์ ศรีทอง (2556) ทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางและวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำริสำหรับเกษตรกรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความสมดุลในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกษตรกรรู้จักวิธีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่ตนเองมีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ที่ดิน น้ำ ต้นไม้ พืชผล สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจทำให้เกษตรกรที่มีรายได้พึ่งพาตนเองได้ เป็นแนวทางและวิธีการที่จะทำให้ชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศมีความเข้มแข็งเป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศและสังคมไทย ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ในระดับบุคคลและครอบครัว โดยมุ่งเน้นแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำต้องพึ่งฝนและมีความเสี่ยงจากปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก โดยมีข้อสมมติว่าเกษตรกรมีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ไขปัญหาด้านความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรมีข้าว เพื่อบริโภคได้ระดับหนึ่ง และใช้ที่ดินส่วนที่เหลือตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของครอบครัวและสร้างรายได้ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งไม่สามารถผลิตได้เอง ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ในเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นแรกจะเห็นได้ว่า เน้นการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรเป็นหลักให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ตลอดจนกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย

ขั้นที่ 2 ในระดับชุมชนและระดับองค์กร ซึ่งสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มสหกรณ์ หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานแล้ว เพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและตามความสามารถของตนเอง ทำให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจ

ชุมชนเกิดความพอเพียงในวิถีการปฏิบัติงานร่วมกัน เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชน

ขั้นที่ 3 ในระดับประเทศและระดับสังคม โดยการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความหลากหลายขั้นนี้เป็นขั้นเชื่อมโยงกับขั้นที่ 2 คือ ขั้นการเชื่อมโยงกับภายนอกเช่นภาคธุรกิจ ภาครัฐราชการ และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้มีความหลากหลายมากขึ้น พึ่งพาตนเองและพึ่งพาตนเอง

ทั้งนี้เกษตรกรต้องยึดพื้นฐานการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ไว้เป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างระบบพันธสัญญาเพื่อให้ยังคงสามารถพึ่งพาตนเองได้ สร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2.3) แนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ (2552) เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ให้ความพอเพียงกับตัวเอง (Self Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือ ตั้งตัวให้มีความพอมีพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงพออย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้ โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง ตามประเวศ วะสี ให้ความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่า เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหาภาค แต่หมายถึง การที่มนุษย์เรามีความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกันได้แก่ (สุกัญญา ดวงอุปมา ภัทรพร ภาระนาค และปรีญา แอนเดอร์สัน 2558)

1) พอเพียง สำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรต่อผู้อื่น 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เอื้อเอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกัน มีความสามัคคีต่อกันเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างง่ายดาย ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขและมีสุขภาพที่ดี 5) ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ร่วมกัน สามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและรากฐานทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับตนนั้น จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคน เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นล้วนเอื้อประโยชน์ต่อครองชีวิตของตนทั้งสิ้น และ 7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่บู๊บาบเดียวจน เดียวรวย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและความยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่นๆ ได้เช่น เศรษฐกิจพื้นฐานเศรษฐกิจสมดุล หรือเศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

2.4) แนวคิดการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้

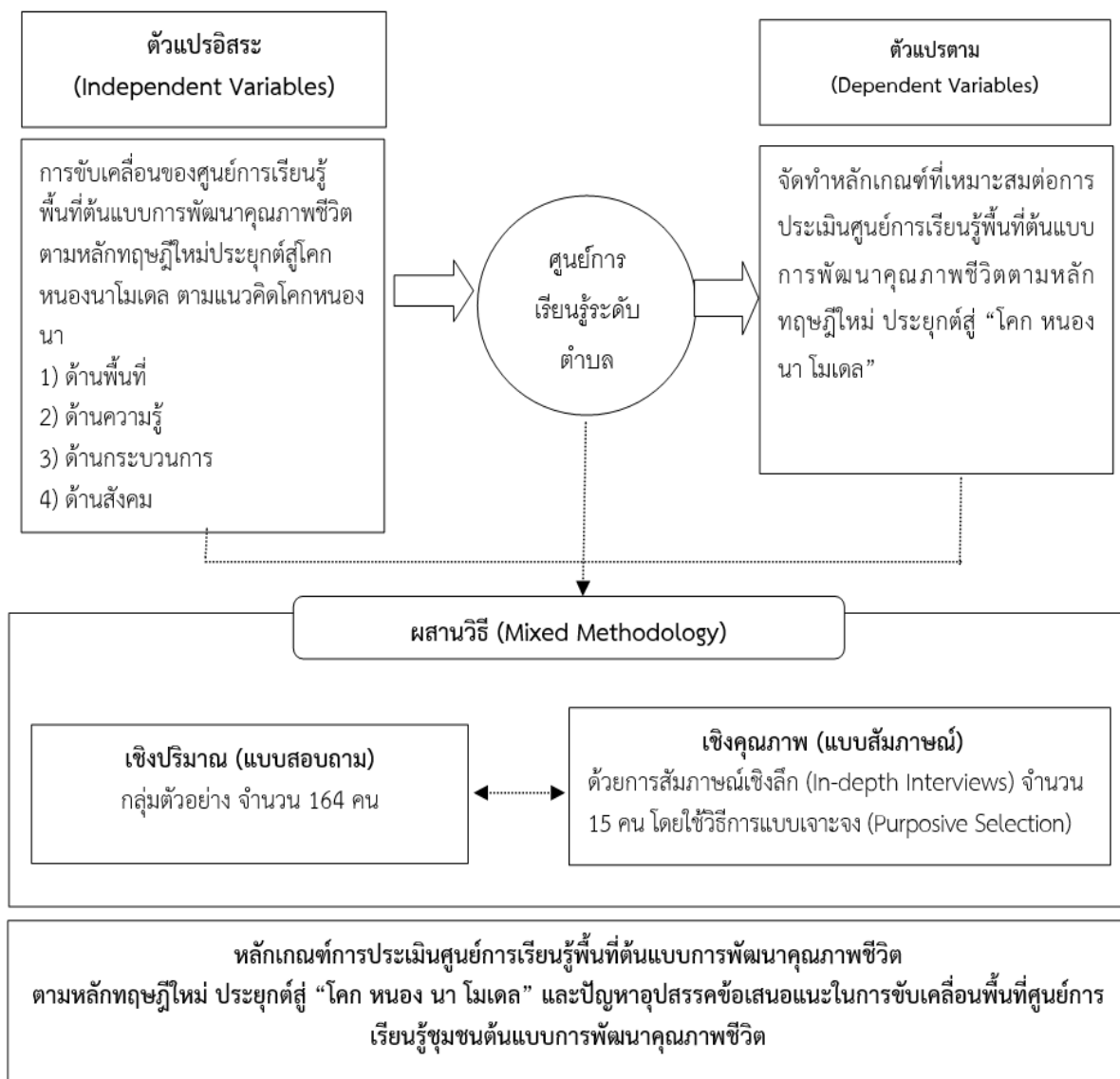
ตามแนวคิดของ อภิชัย พันธเสน (2557) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ที่เสริมสร้างให้สมาชิกในชุมชน มีความสามารถในการตัดสินใจและกำหนดตัวเอง ซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตของชุมชน ด้วยกิจกรรม การจัดความรู้ การชุดค้นและรวบรวมความรู้

นำมาจัดหมวดหมู่ เพื่อสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อยกระดับความรู้ การสร้างความรู้ใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้

2.5) แนวคิดและรูปแบบโมเดลการประเมินแบบชิปโมเดล (CIPP Model)

ตามแนวคิดของ Stufflebeam (2002) เป็นการใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ที่แบ่งมิติการประเมินออกเป็น 4 ด้าน คือ บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) มาประเมินโครงการ แผนงาน หรือหลักสูตรที่สิ้นสุดระยะเวลาดำเนินการ ใช้เพื่อที่จะสรุปภาพรวม ผลการประเมินโครงการ แผนงานดังกล่าว มาเป็นรายมิติที่ทำการประเมิน ซึ่งมีลักษณะเป็นการประเมินย้อนหลังและไม่ได้ให้ ข้อเสนอแนะสำหรับการตัดสินใจดำเนินงานจากผลการประเมินแต่ละด้าน

กรอบดำเนินการทำวิจัย

แผนภาพที่ 1 ดำเนินการวิจัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.1.1 กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ (Samples) ได้แก่ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีแปลงต้นแบบที่สามารถเป็นจุดเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ของ Yamane (1973) จำนวน 164 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) เป็นแปลงที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” (2) ผู้มีส่วนร่วมที่ปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าของแปลง เจ้าของพื้นที่รัฐ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนอื่น ๆ ที่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder)

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงคุณภาพ (Key Informants) ได้แก่ ผู้ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการแบบเจาะจง (Purposive Selection) และกำหนดหลักเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ดังนี้ 1) ผู้บริหารระดับกรม/จังหวัด/อำเภอ จำนวน 4 ท่าน 2) เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ จำนวน 3 ท่าน 3) เจ้าของแปลงตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 3 ท่าน 4) ประชาชนในพื้นที่ จำนวน 3 คน และ 5) นักวิชาการ จำนวน 2 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อคำถามแบบปลายปิดและแบบปลายเปิด ประกอบด้วยประเด็นข้อคำถามที่สำคัญ ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไป (2) แนวทางการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบ และ (3) ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยจัดเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 162 คน

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลในประเด็นหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” และปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 6 จังหวัด ๆ ละ 4 คน รวม 24 คน

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประสานหนังสือขอความร่วมมือไปยังจังหวัดที่เกี่ยวข้อง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการประสานงานการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและผู้ให้ข้อมูลหลัก

2. ประสานกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมให้ข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด โดยชี้แจงรายละเอียดและวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักรับทราบ และนำแบบสอบถามและสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ ซึ่งผ่านการเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลักตามที่กำหนด พร้อมรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกกรายบุคคล นำไปวิเคราะห์สรุปประเด็นต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าสถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์เชิงลึก มาเรียบเรียงวิเคราะห์และจัดแยกประเด็น ดีความและสรุปข้อมูลเปรียบเทียบที่ละประเด็น และอภิปรายผลข้อมูลตามทฤษฎีและปรากฏการณ์ เพื่อสร้างข้อสรุปและข้อเสนอแนะ

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องจัดทำหลักเกณฑ์ประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผลการวิจัยเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” จากพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 164 คน พบว่า ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย มากที่สุด จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 65.9 และเป็นเพศหญิง จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 34.1 โดยส่วนใหญ่มีตำแหน่งทางสังคม คือ กลุ่มเจ้าของแปลงที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 45.7 รองลงมาประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียง จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 โดยมีระยะเวลาที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” มากกว่า 1 ปีขึ้นไป จำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 92.1 รองลงมาระยะเวลา 6 เดือน – 1 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 และน้อยกว่า 6 เดือน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 ตามลำดับ

1. สรุปผลการศึกษาองค์ประกอบการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่โคก หนอง นา โมเดล

พบว่า โดยภาพรวมแล้วประเด็นทั้ง 4 ด้าน มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.05$, S.D = 0.26) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ด้านสังคมมีความสำคัญต่อการเป็นศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ ($\bar{x}=4.19$, S.D = 0.42) รองลงมาด้านพื้นที่ โคก หนอง และนา ($\bar{x}=4.07$, S.D = 0.31) ด้านความรู้ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเป็นต้นแบบของศูนย์การเรียนรู้ ($\bar{x}=4.03$, S.D = 0.42) และด้านกระบวนการ ($\bar{x}=3.91$, S.D = 0.43) ตามลำดับ

2. สรุปผลการศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์ประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview guideline) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การดำเนินโครงการพบว่า ได้เสนอหลักเกณฑ์ประเมินศูนย์การเรียนรู้ฯ จากพื้นที่ต้นแบบจังหวัดกาญจนบุรี โดยอำเภอท่ามะกา ได้มีการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยอำเภอท่ามะกา มีพื้นที่ CLM ขนาด 15 ไร่ จำนวน 2 แปลง อำเภอท่าม่วง ขนาดพื้นที่ 15 ไร่ จำนวน 1 แปลง โดยการสร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lab Model for quality of life : CLM) ระดับตำบล ซึ่งมีการกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเป็น 3 ระดับ ดังนี้

จากการศึกษา ได้เสนอหลักเกณฑ์ประเมินศูนย์การเรียนรู้ฯ จากพื้นที่ต้นแบบจังหวัดกาญจนบุรี โดยจัดเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน 20 ตัวชี้วัด 100 คะแนน โดยเกณฑ์การประเมินจัดระดับพื้นที่ 3 ระดับ ดังนี้

ระดับ A ต้นแบบศูนย์เรียนรู้ คะแนน 81 - 100

ระดับ B สร้างเสริมสู่ต้นแบบ คะแนน 61 - 80

ระดับ C ปรับตัวสู่การพัฒนา คะแนน น้อยกว่าหรือเท่ากับ 60

ด้านที่ 1 สถานที่ : Place (30 คะแนน) องค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ต้นแบบฯ ให้มีความสมบูรณ์ เป็นรูปร่างชัดเจน ประกอบด้วย โคก หนอง นา คลองไส้ไก่ คันนาทองคำ และฐานการเรียนรู้ต่างๆ

ด้านที่ 2 วิทยากร : People (20 คะแนน) การสร้างและพัฒนาครูพาทำให้เป็นวิทยากรมืออาชีพ ด้านการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นผู้มีองค์ความรู้และสามารถถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี เป็นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบตาม หลักทฤษฎีใหม่ รูปแบบโคก หนอง นา ที่มีศักยภาพ และเป็นต้นแบบในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงสร้างเครือข่ายเยาวชน บ่มเพาะเยาวชน เป็นผู้นำสายพันธุ์ใหม่ที่มีใจรักในการทำการเกษตร อย่างต่อเนื่อง ภายใต้เยาวชน คน “โคก หนอง นา” (Start Up) เพื่อสืบทอดแนวคิดและภูมิปัญญาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

ด้านที่ 3 ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ : Product (20 คะแนน) สร้างความมั่นคงทางสังคม เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริม การออม การแบ่งปัน รวมถึงสร้างมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ โดยการแปรรูป และพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 4 การตลาดและการประชาสัมพันธ์ : Promotion (15 คะแนน) ส่งเสริมการตลาดและจำหน่าย ผลผลิตผ่านช่องทางการตลาดในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ผ่านช่อง online และ offline อย่างต่อเนื่อง

และด้านที่ 5 การบริหารจัดการ : Management (15 คะแนน) ศูนย์การเรียนรู้ จะต้องมีความเหมาะสมและ ครอบคลุมในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ และแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล”

จากการศึกษา หลักเกณฑ์ที่นำมาเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ที่มีความสำคัญ ประกอบด้วย สถานที่ (Place) คน (People) ผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ (Product) การตลาด/ประชาสัมพันธ์ (Promotion) นอกจากนี้ การบริหารจัดการ (Management) จะเป็นตัวขับเคลื่อนให้ศูนย์การเรียนรู้ มีความเหมาะสมและมีศักยภาพ มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ในเรื่องของน้ำ อาหาร และพลังงานทดแทน สร้างภูมิคุ้มกันชุมชน ต่อสภาพปัจจุบันได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบให้กับผู้ที่สนใจและพื้นที่เป้าหมายในระดับครัวเรือน ได้เรียนรู้ ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ จะเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ปฏิบัติได้จริง และมีผลผลิตและรายได้จากการลงมือ ปฏิบัติ ในการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต สามารถตอบสนองต่อเป้าหมาย ของ SDGs (Sustainable Development Goals-SDGs) คือ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” ถ้าถามว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนคืออะไร ต้อง บอกว่าคือ การพัฒนาที่สมดุลกัน 3 เสาหลักของมิติความยั่งยืน (Three Pillars of Sustainability) นั่นคือ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม นั่นก็คือ การเกษตรแบบผสมผสาน จึงเป็นทางออกที่สมบูรณ์แก่ทุกคน

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต จากการสัมภาษณ์เชิงลึกค้นพบว่า ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนพื้นที่ศูนย์ การเรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต

1) ปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในโครงการฯ ปัญหาด้านสภาพพื้นที่ บางรายชุด หนองเจ็ก่อนหิน ไม่สามารถขุดต่อไปได้

2) บางพื้นที่ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการขุด ทั้งการออกแบบพื้นที่และขุดปรับรูปแบบแปลง ส่งผลทำให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความล่าช้า ไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

3) ผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ทั้งอุทกภัยและวาตภัย รวมถึงปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝน ส่งผลกระทบในช่วงระหว่างดำเนินการขุดปรับพื้นที่ให้เกิดความล่าช้า อีกทั้งยังส่งผลทำให้พื้นที่แปลงที่ขุดปรับและพัฒนาเกิดความเสียหาย รวมถึงวัสดุ ครุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุนเกิดความเสียหาย

4) ระยะเวลาการจ้างงานนักพื้นที่ต้นแบบ ไม่สอดคล้องกับระยะเวลาการขุดปรับรูปแบบแปลงที่ดินแล้วเสร็จ ส่งผลให้พื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lap Model for Quality of life : CLM) ระดับตำบล ขาดบุคลากรที่เข้ามาช่วยในการพัฒนาพื้นที่ ทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ตามกระบวนการเกิดความล่าช้า

5) บางพื้นที่ขาดการเชื่อมโยงกันระหว่างเจ้าของแปลงกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่อื่น ระหว่างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Community Lap Model for Quality of life : CLM) ระดับตำบล ซึ่งขาดการเชื่อมโยงในระดับพื้นที่ดังกล่าว ส่งผลทำให้ครุภัณฑ์ที่ได้รับการสนับสนุน รวมถึงฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า รวมถึงขาดพลังในการขับเคลื่อน

5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป และอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า องค์ประกอบของโครงการต่อแนวทางการขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ภายใต้หลักการของ CIPP MODEL มาใช้ในการประเมินโครงการที่แบ่งมิติการประเมินออกเป็น 4 ด้าน คือ บริบท (Context) คือ ด้านภูมิ, ปัจจัยนำเข้า (Input) คือ ด้านความรู้, กระบวนการ (Process) คือ ด้านกระบวนการ และผลผลิต (Product) คือ ด้านสังคม ได้รับผลประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนโครงการเป็นอย่างมาก โดยมีลักษณะสำคัญตามองค์ประกอบกระบวนการขับเคลื่อนของศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา โมเดล มาใช้บริหารจัดการน้ำ และพื้นที่การเกษตร จากการผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้านให้สอดคล้องกัน เพื่อให้ได้ประโยชน์ คือ มีกิน มีอยู่ มีใช้ มีความสมบูรณ์และความร่มเย็น ดังนี้

1) ด้านภูมิ ด้านพื้นที่ การที่ศูนย์ต้นแบบฯ จากการขับเคลื่อนโดยยึดหลักตามศาสตร์ของพระราชา หลักการคือ การประยุกต์ด้วยหลักทฤษฎีใหม่ ได้แก่ เน้นการออกแบบพื้นที่เพื่อการจัดการน้ำและการฟื้นฟูระบบนิเวศ การจัดการดินและการจัดการป่า โดยการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ภายใต้หลักการโคก หนอง นา โมเดล พื้นที่แต่ละแห่งมีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกัน จึงมีการออกแบบพื้นที่และจัดการพื้นที่ตามภูมิสังคมของพื้นที่นั้น ๆ โดยทำการเกษตรผสมผสาน เลี้ยงสัตว์ เพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตและขนาดของพื้นที่ โดยสามารถออกแบบเพื่อกักเก็บน้ำไว้ทั้งบนดิน (ด้วยหนอง คลองไส้ไก่ และคันนา) ในการบริหารจัดการน้ำ

2) ด้านความรู้ ก็เป็นสิ่งสำคัญ ความรู้ การมีเหตุผล โดยนำทักษะความรู้ในด้านกลไกกรมธรรมชาติจัดการ ดิน น้ำ ป่า มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างฐานการเรียนรู้ ในพื้นที่ศูนย์ต้นแบบโคก หนอง นา โมเดล มุ่งหวังจะเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ในการขับเคลื่อน ด้วยหลัก ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนา ในการขับเคลื่อนโครงการร่วมกันในด้านการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีใหม่ 1) ฐานการเรียนรู้ ด้านคน กลไกกรมธรรมชาติ สร้างแรงบันดาลใจและปรับทัศนคติ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ในรูปแบบโคก หนอง นา โมเดล 2) ฐานการเรียนรู้ ด้านดิน การปรับปรุงคุณภาพของดินให้มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูก

พืช เช่น ฐานคนรักดิน ฐานเรียนรู้คนหัวเห็ด ฐานรักษ์แม่โพสพ ฐานหัวคันนาทองคำ 3) ฐานการเรียนรู้ ด้านน้ำ การบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เช่น ฐานคนรักน้ำ 4) ฐานการเรียนรู้ ด้านป่า การบริหารจัดการพืชในพื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม เช่น ฐานคนรักป่า ฐานพืชสมุนไพร ฐานป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง 5) ฐานการเรียนรู้ ด้านพลังงาน การบริหารจัดการด้านพลังงาน เช่น ฐานคนมีไฟ เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้โซลาร์เซลล์สำหรับการเกษตร และฐานคนเอาถ่าน เรียนรู้การทำถ่านธรรมชาติและประโยชน์ของน้ำส้มควันไม้ในการไล่แมลง

3) ด้านกระบวนการ ศูนย์การเรียนรู้ สถานที่ต้องมีความเหมาะสม ป้ายการเรียนรู้ คณะกรรมการ และแผนการดำเนินงาน เพื่อเป็นเข็มทิศในการขับเคลื่อนระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ มีวิทยากรประจำฐาน/จุดเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ มีสื่อ/อุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ ทำให้ศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เป็นต้นแบบถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดสรรงบประมาณของศูนย์เรียนรู้ฯ ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ โดยยึดหลักการใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน

4) ด้านสังคม เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน การที่เรามีความรู้ ทนพื้นที่ และธรรมชาติ ทนทางเศรษฐกิจ ทนทางสังคม และทนทางวัฒนธรรม โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำไปประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล ได้จริง ก่อให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสริมสร้างความสามัคคี และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครัวเรือนและชุมชน

จะเห็นว่ามิติการประเมินทั้ง 4 ด้าน คือ บริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) ผลของการประเมินพบว่า การขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ประชาชนผู้เข้าร่วมโครงการได้รับประโยชน์จากโครงการในระดับมาก มีการเรียนรู้ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำไปประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบ โคก หนอง นา โมเดล ได้จริง สามารถจัดการพื้นที่การเกษตรได้อย่างเหมาะสม ตามภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ ด้วยการผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้าน เกิดพื้นที่เรียนรู้ชุมชนและครัวเรือนต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตภายในชุมชนได้ ทั้งด้านของพื้นที่ ความรู้ กระบวนการ และผลผลิต ก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองในเรื่องของน้ำ อาหาร และพลังงานทดแทน รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนต่อสภาพปัจจุบัน

โคก หนอง นา โมเดล จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการแก้ไขปัญหาของเรื่อง การจัดการน้ำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมูลนิธิกิจกรรมธรรมชาติได้น้อมนำพระราชดำริสในรัชกาลที่ 9 ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้บริหารจัดการน้ำและพื้นที่การเกษตร โดยมีการผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน จากการกักเก็บน้ำนั้นหลายคนอาจจะเข้าใจว่า จะเก็บน้ำได้มาก ๆ ต้องเก็บไว้ในบ่อหรือในหนอง ที่มีลักษณะเป็นหลุมเก็บกักน้ำไว้เท่านั้น แต่ความจริงแล้วสามารถเก็บน้ำไว้ใต้ดินในทุกๆ สภาพพื้นที่ได้ หมายความว่า ถ้าดินมีความอุดมสมบูรณ์ก็จะสามารถเก็บน้ำไว้ได้มาก ทั้งในรูปของ หนอง นา หรือโคก ก็ให้เกิดธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ นอกจากเป็นการพึ่งพาตนเองแล้วยังมีส่วนช่วยให้การบริหารจัดการน้ำในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย โดยยึดการดำเนินการในระดับพื้นที่เป็นหลัก โดยนำแนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งอยู่ในกรอบภารกิจของกรมการพัฒนาชุมชน ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้เกิดการจ้างงานเพื่อสร้างรายได้ และสร้างอาชีพของประชาชนชุมชนในพื้นที่ต่างๆ สอดคล้องกับ คมสันต์ หุตะแพทย์. (2558) อธิบายว่า โครงการ โคก หนอง นา โมเดลนี้มาจากกลุ่มเกษตรกรบางกลุ่มที่น้อมนำเอา "เกษตรทฤษฎีใหม่"ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มาใช้เพื่อเป็นแนว

ทางการรับมือภัยพิบัติเรื่อง น้ำ ที่มีความสำคัญกับการกักเก็บน้ำ และระบบการจัดการน้ำเป็นหลัก สิ่งที่ต้องพิจารณาในการออกแบบพื้นที่ภายใต้แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อความพอเพียงเพื่อความมั่นคงทางการเกษตรและอาหาร เช่นเดียวกับ มาริษา ศรีชะแก้ว และสถาพร วิชัยรัมย์ (2563) ทำการศึกษาเรื่อง ศาสตร์พระราชา : เกษตรทฤษฎีใหม่ในรูปแบบ “โคก หนอง นา โมเดล” ได้อธิบายว่า โคก หนอง นา โมเดล เป็นหลักการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นการกักเก็บน้ำให้เพียงพอและการสร้างผลผลิตเพื่อดำรงชีพในระดับบุคคลและครัวเรือน องค์ประกอบของโคก หนอง นา ประกอบด้วย (1) โคก (พื้นที่สูง) คือ การใช้ดิน ที่ได้จากการขุดหนองมาเป็นโคก หรือคันนาที่มีขนาดใหญ่ ปลุกพืชและไม้ผลเพื่อสร้างอาหารและรายได้ให้แก่ครัวเรือน (2) หนอง (แหล่งกักเก็บน้ำ) เป็นการขุดหนองน้ำที่มีความลึกประมาณ 6 - 8 เมตร เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ตลอดทั้งปี รวมทั้งมีการขุดคลองไส้ไก่กระจายน้ำไปยังส่วนต่างๆ ในพื้นที่ สร้างความชุ่มชื้นในพื้นที่ (3) นา (พื้นที่ปลูกข้าว) คือ การปลูกข้าวแบบอินทรีย์เพื่อบริโภคอย่างปลอดภัย อันจะเป็นการใช้ทรัพยากร ในพื้นที่แบบพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก สร้างความมั่นคง ในครัวเรือนและชุมชนนำไปสู่ความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ ด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักทฤษฎีใหม่มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การปฏิบัติงานโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในพื้นที่ชุมชน ตลอดจนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในระดับบุคคล ที่มุ่งเน้นแนวทาง “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

แม้ว่าโครงการฯ จะถูกพัฒนาขึ้นภายใต้บริบทด้านการเกษตร แต่สามารถนำไปต่อยอดสู่การใช้ประโยชน์ในด้านอื่นด้วย เช่น การเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การเป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าของชุมชน เป็นศูนย์กลางการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ตลอดจนการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชุมชนที่จะนํารายได้มาสู่คนในพื้นที่ได้ต่อไป ดังนั้น ก่อนการดำเนินงานจึงต้องทำความเข้าใจ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่ด้วยการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ นอกจากนี้แล้ว ในการดำเนินงาน ควรสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ รวมถึงผู้สนใจเข้าร่วมโครงการฯ เพื่อให้มีแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ สามารถยกระดับศักยภาพของผู้ที่เข้าร่วมโครงการ ได้ 3 ด้านด้วยกัน ด้านแรก คือ การสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้านที่สอง คือ การปรับปรุงแนวทางการทำเกษตรที่สามารถสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือนควบคู่ไปกับการหารายได้ ช่วยให้คนไม่ต้องอพยพย้ายออกจากพื้นที่ และด้านสุดท้าย คือ สำหรับพื้นที่ที่มีความพร้อมจะสามารถยกระดับไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือชุมชนท่องเที่ยวได้ การจะบรรลุเป้าหมายทั้ง 3 ด้านได้ จึงจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ด้าน 20 ตัวชี้วัด คือ ด้านที่ 1 สถานที่ : Place องค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่ต้นแบบฯ ให้มีความสมบูรณ์ เป็นรูปร่างชัดเจน ประกอบด้วย โคก หนอง นา คลองไส้ไก่ คันนาทองคำ และฐานการเรียนรู้ต่างๆ ด้านที่ 2 วิทยากร : People การสร้างและพัฒนาครูพาทำให้เป็นวิทยากรมืออาชีพ ด้านการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นผู้มีองค์ความรู้และสามารถถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี เป็นผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบตาม หลักทฤษฎีใหม่ รูปแบบโคก หนอง นา ที่มีศักยภาพ และเป็นต้นแบบในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ รวมถึงสร้างเครือข่ายเยาวชน บ่มเพาะเยาวชน เป็นผู้นำสายพันธุ์ใหม่ที่มีใจรักในการทำเกษตรอย่างต่อเนื่อง ภายใต้อาสาสมัคร “โคก หนอง นา” (Start Up) เพื่อสืบทอดแนวคิดและภูมิปัญญาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ด้านที่ 3 ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ : Product สร้างความมั่นคงทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริม การออม การแบ่งปัน รวมถึงสร้างมูลค่าแก่ผลิตภัณฑ์ โดยการ

แปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ด้านที่ 4 การตลาดและการประชาสัมพันธ์ : Promotion ส่งเสริมการตลาดและจำหน่ายผลผลิตผ่านช่องทางการตลาดในระดับชุมชน ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ผ่านช่องทาง online และ offline อย่างต่อเนื่อง และด้านที่ 5 การบริหารจัดการ : Management ศูนย์การเรียนรู้ จะต้อง มีแนวทาง คณะกรรมการในการขับเคลื่อนศูนย์การเรียนรู้ และแผนปฏิบัติการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลัก ทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” โดยจัดระดับความพร้อมของพื้นที่ต้นแบบตามเกณฑ์ประเมิน 3 ระดับ ดังนี้ ระดับ A ต้นแบบศูนย์เรียนรู้ ระดับ B สร้างเสริมสู่ต้นแบบ ระดับ C ปรับตัวสู่การพัฒนา เพื่อ สามารถวิเคราะห์ แยกแยะ ปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน ต่อยอดขยายผลการ ดำเนินงาน เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีคุณภาพสามารถเป็นต้นแบบให้ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ จะเห็นได้ว่า เงื่อนไขความสำเร็จของการดำเนินงานประกอบด้วยบุคคล พื้นที่ องค์ความรู้ และ การพึ่งตนเองของเกษตรกร

ทั้งนี้การนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน รู้จักยึดหยุ่น สามารถ นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ได้ ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมในทุกภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาค วิชาการ ภาคผู้นำศาสนา ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และภาคสื่อมวลชน ทำหน้าที่เป็นผู้ ประสานการปฏิบัติในส่วนภูมิภาค และประสานงานร่วมกับผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสืบทอด แนวคิดและภูมิปัญญาการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” สอดคล้องกับ ศิราภรณ์ ไชยบุรี (2555) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง ชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจ พอเพียง เกิดขึ้นจากการร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคราชการ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนการเรียนรู้ ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ และปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยการนำนโยบายของรัฐบาล ตามพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็น แนวทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ในส่วนรูปแบบและโครงสร้างการดำเนินงาน ทั้งระบบการบริหาร จัดการมีความชัดเจนในรูปของคณะกรรมการ ขณะเดียวกันปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ ทัศนคติ/นโยบาย/การวางแผน/การกำหนดกลยุทธ์ใน การทำงาน ความเข้มแข็งของคณะกรรมการ บทบาทหน้าที่ ความพร้อมด้านความรู้ความสามารถของ คณะกรรมการ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงาน การบริหารงบประมาณ และการจัดโครงสร้างอัตรากำลังคน ในส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเหมาะสมของสถานที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ล้วนเป็นปัจจัยในการสนับสนุน ความสำเร็จ รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ

5.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. การดำเนินการโครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม หลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ควรจะกำหนดแผนงานโครงการให้ชัดเจน เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ต้นแบบสามารถพัฒนาต่อยอดกิจกรรมในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อเกิดการ เรียนรู้้อย่างยั่งยืนในอนาคต

2. ควรมีการประเมินผลการดำเนินโครงการในแต่ละพื้นที่ ตามลักษณะของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ มีสภาพของภูมิศาสตร์ ภูมิสังคม ที่แตกต่างกัน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับปฏิบัติการในพื้นที่นั้น ๆ

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีคณะทำงานติดตามประเมินผล ตั้งแต่ออกแบบและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการจนถึงโครงการเสร็จสิ้น
2. นำผลการวิจัยหลักเกณฑ์การประเมินศูนย์การเรียนรู้พื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา โมเดล” ไปต่อยอดประยุกต์ใช้ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ ในพื้นที่อื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2564). **ชุดข้อมูลด้านการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก**. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565 จาก <https://data.go.th/blog/datasetcommunity>
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). **รายงานสรุปผลการดำเนินงาน โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นาโมเดล”**. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน
- กรมทรัพยากรธรณี. (2562). **ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงภัยจากดินถล่ม น้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมฉับพลัน ประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: กองธรณีวิทยาสิ่งแวดล้อม.
- คมสันต์ หุตะแพทย์. (2558). **โคก หนอง นา โมเดล หยุดท่วม หยุดแล้ง นวัตกรรมจัดการน้ำสู่วิถีที่ดี**. **เกษตรกรรมธรรมชาติ.17(9)**. 25-28.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2556). **แนวคิด หลักการและการปฏิบัติ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ปริญกร เพชรล่ำรุ่ง (2558). **ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน: ศึกษากรณี ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ตำบลโมถ่าย อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพมหานคร: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มาริษา ศรีชะแก้ว และสถาพร วิชัยรัมย์. (2563). **เศรษฐกิจพอเพียง : แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในประเทศไทย**. วารสารสหวิทยาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. **4 (2)**.39-48.
- รัตนะ บัวสนธ. (2556). **การประเมินโครงการ: การวิจัยเชิงปริมาณ**. กรุงเทพมหานคร: :คอมแพคปรีน.
- รัฐพงศ์ สีแสง. (2556). **การประเมินโครงการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพมหานคร: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัชนิวรรณ จินธรรม, ปณณรภัส ถกภักดี และอรรณพ ภัสสรศิริ. (2561). **การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเครือข่ายกลไกกรมธรรมชาติ**. วารสาร **มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์**. **3(2)**.238-248.
- วิวัฒน์ ศัลยกำธร. (2558). **โคก-หนอง-นา-โมเดล การสร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน**. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 28 เมษายน 2565 จาก http://lugean25042017.blogspot.com/2015/04/blog-post_6.html.
- โสภิต นาสืบ. (2564). **รายงานผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 ในระดับโลก และในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 เมษายน 2565 จาก <https://ddc.moph.go.th/uploads/publish/1177420210915075055.pdf>

- ศิริราภรณ์ ไชยบุรี. (2555). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนบ้านท่าป่าเปา ตำบลท่าปลาตึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. ขอนแก่น: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2552). เศรษฐกิจพอเพียงแนวคิดสู่การประยุกต์ใช้ที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร. บริษัท เอเชีย แปซิฟิค ออฟเซ็ท จำกัด.
- สุกัญญา ดวงอุปมา ภัทรพร ภาระนาถ และปาริณา แอนเดอร์สัน. (2558). การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืนของครัวเรือนเกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาบ้านโนนสง่า ตำบลหนองกุงจังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- อภิชัย พันธเสน. (2557). เหลียวหลังเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษหน้า (2556 – 2565). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Stufflebeam, D.L.,(2002). CIPP evaluation model checklist: A tool for applying the fifth installment of the CIPP model to assess long-term enterprises. Retrieved April 11, 2022 from <http://www.wmich.edu/evalctr/checklist/cippcheck.htm>.
- Yamane, T. (1973). **Statistics: An Introduction Analysis**. New York: Harper International Edition.